

Ocena rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Fryderyka Tarabuły pt.
Sztuka modlitwy w życiu i pismach Karola de Foucauld,
Kraków 2015.

Jeśli w opisie duchowości jakiejś postaci pojawia się „problem nadmiaru” rozmaitych wątków i aspektów tworzących taką postawę, to otwiera się tym samym szczególnie obiecujący obszar badawczy. Niewątpliwie, postać błogosławionego Karola de Foucauld [1858-1916] – robotnika, mnicha, eremity, mistyka, pisarza, twórcy oryginalnych koncepcji życia zakonnego, wreszcie misjonarza w szczególnie ważnym dla współczesnej nam historii odniesieniu do ludzi islamu – takie wyzwanie stanowi. Eksplorując jego życie duchowe badacz (i czytelnik) za pomocą teologicznej metodologii zgłębia kwestię współpracy natury z łaską, zatrzymując uwagę na jej nadzwyczajnych rezultatach. Z wielką radością należy zatem powitać powstanie na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie pracy doktorskiej, napisanej przez ks. mgr. lic. Fryderyka Tarabułę pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Wojciecha Zyzaka, poświęconej zagadnieniu czy też ‘sztuce’ modlitwy w życiu i pismach Karola de Foucauld. Zagadnienie modlitwy jest przecież słusznie uważane za szczególnie istotną część duchowego doświadczenia, także u Brata Karola stanowi ono przestrzeń kształtowania się i rozwoju jego religijnego życia, stanowiąc podstawę dla tak oryginalnych osiągnięć. Omawiana tutaj praca z jednej strony wpisuje się w żywy i bogaty nurt tradycji wyrosłej z inspiracji postacią Apostoła Sahary, z drugiej poprzez naukową refleksję może posłużyć w nakreśleniu przyszłych perspektyw aktywności naukowej, ale także ewangelizacyjnej i misyjnej. Dodatkową okoliczność stanowi tu rychła dziesiąta rocznica beatyfikacji [13.11.2005] oraz przypadająca w przyszłym roku setna rocznica śmierci ojca Karola.

1. Koncepcja rozprawy

Przedmiotem rozprawy jest kwestia roli modlitwy w życiu duchowym i pismach Karola de Foucauld, co Autor deklaruje następująco: ‘Celem pracy jest odkrycie jego drogi duchowej do zjednoczenia z Bogiem, której źródłem była modlitwa oparta o *lectio divina* Pisma Świętego, udział i celebracja Mszy świętej, adoracja Najświętszego Sakramentu, kult Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz kult Najświętszej Panny i

Świątym [s. 35]'. W ten sposób został zarysowany program pracy, który stanowi ciekawą i szeroką propozycję zrozumienia badanego tutaj fenomenu modlitwy.

W bliższej realizacji projekt zawiera najpierw przedstawienie dynamiki rozwoju duchowego Karola de Foucauld, czyli odczytanie jego interesującej biografii z perspektywy teologii duchowości z podziałem na pięć trafnie wyróżnionych, chronologicznych etapów. Następnie, w części drugiej, znajduje się omówienie teologii modlitwy de Foucauld poprzez obszerne przedstawienie jej różnych rodzajów, przeprowadzone w oparciu o kryterium podmiotowe, przedmiotowe oraz kryterium sposobu modlitwy. Konsekwentnie część trzecia przynosi wizję modlitwy eucharystycznej jako istotnie dominującej w doświadczeniu Pustelnika z Hoggaru; porządek wiedzy tutaj od teologicznych podstaw relacji eucharystycznej poprzez jej głębokie i wieloaspektowe przeżywanie aż po zespół postaw inspirowanych Mszą św. i adoracją, wśród których słusznie wyodrębniona została oryginalna koncepcja misyjnego oddziaływania. Podobny zamysł przyświecał pracy nad czwartą częścią, zawierającą z kolei wykład na temat kultu Najświętszego Serca Jezusa prowadzący od jego istoty poprzez formy, zwłaszcza akt poświęcenia siebie Sercu Jezusa po problematykę ekspiacji. Całość doktorskiej dysertacji zamyka część piąta poświęcona kultowi Matki Bożej z wyszczególnieniem jego ważnych aspektów oraz czci Świątym.

Cała ta koncepcja jest czytelna i spójna i już na wstępie obiecuje interesującą i ważną lekturę. Oś kompozycyjna prowadząca od ukazania dynamicznego rozwoju poprzez istotę zagadnienia po jej najważniejsze wymiary jest na bieżąco konfrontowana z adekwatnymi kontekstami, zwłaszcza mistyką w ujęciu św. Teresy Wielkiej oraz nauczaniem i praktyką Kościoła, co pozwala szerzej rozpoznać znaczenie badanej tu duchowości.

W zakresie aparatury naukowej praca zawiera abstrakt, wykaz słów kluczowych, wykaz skrótów, bibliografię ze szczególnie długą listą źródeł, wstęp, pięć części właściwego tekstu oraz zakończenie, co w sumie daje 246 stron.

2. Formalne i merytoryczne aspekty rozprawy

Przedstawiony we wstępie, a przypomniany powyżej projekt pracy Autor realizuje konsekwentnie, budując szeroką syntezę duchowości Karola de Foucauld, wywiedzioną z dwóch ważnych obszarów źródłowych, mianowicie z jego zapisków o charakterze nauczającym, jak też z osobistej praktyki poświadczanej przez odpowiednie źródła. W tym kontekście tytułowy termin 'sztuka modlitwy' znajduje swoje uzasadnienie, przywołując ideę *artis orandi*, która zakłada refleksyjne i interpersonalnie przekazywalne ujęcie żywej rzeczywistości modlitwy. Ta nauczająca tendencja przewija się w ukazywanych tutaj miejscach, tym bardziej że wiele z nich związanych było z projektami powoływania nowych wspólnot zakonnych. Ojciec de Foucauld jawi się

zatem jako autentyczny, świadomy i głęboko zaangażowany nauczyciel modlitwy, który jest w stanie dzielić się własnym doświadczeniem.

Dysertacja odsłania rzetelne zaangażowanie Autora, w tym zwłaszcza godną podkreślenia pracowitość. Jej szczególnym świadectwem pozostaje bibliografia, zwłaszcza wykorzystane pozycje sygnalizowane przypisami. Należy z uznaniem odnotować deklarowany we wstępie fakt analizy około dziesięciu tysięcy [10 000] stron pism de Foucauld, w większości w języku francuskim oraz ich autorskie tłumaczenia [zob. s. 32]. Z tej perspektywy również klasyfikacja oraz charakterystyka źródeł przynoszą ważne, systematyzujące informacje. Uwagę o polskich tłumaczeniach należałoby jednak uzupełnić o pozycje takie jak *Kontemplacja* [Warszawa 1993] i *Milczenie o ogień* [Warszawa 1993], które ukazały się wcześniej niż te wzmiankowane przez Autora.

Dalszym wyrazem systematycznej pracowitości Doktoranta jest właściwa, momentami bardzo interesująca prezentacja tematu. Czytelnik otrzymuje dobrze zbudowaną syntezę, która pozwala na zgłębienie zagadnienia i może stanowić podstawę dalszych studiów. Bardzo ważne jest budowanie tej syntezy w istotnym dla teologii duchowości podwójnym ujęciu, w którym przeżycia subiektywne zostają odniesione do obiektywnych praw rozwoju życia duchowego [zob. s. 2, 34].

W związku z tym trzeba jednak poczynić pewne uwagi metodologiczne. Na stronie 2 autor zapowiada posłużenie się metodą analityczno-porównawczą, natomiast na stronie 34 mówi o wnioskowaniu indukcyjnym, od szczegółu do ogółu, właściwym tworzeniu syntezy i właśnie jasnego terminu *metoda syntetyczna* nieco tutaj brakuje. Staje się to tym bardziej zauważalne, że akurat praca analityczna pozostała ukryta, ponieważ Czytelnik obcuje z jej rezultatami ujętymi już w gotową formę. Na planie konstrukcji tekstu widać to w dominacji autorskich parafraz i omówień. Chciałoby się wręcz powiedzieć, że praca zyskałaby jeszcze bardziej, gdyby tak oryginalne i mądre teksty de Foucauld zostały obficie przypomniane, tym bardziej że ks. Tarabula dysponuje adekwatnymi zdolnościami translatorskimi.

Walorami tak zbudowanej syntezy są informacje zawarte we wszystkich jej częściach. Pierwsza ukazuje dynamiczny rozwój życia modlitewnego Karola de Foucauld od początków, od nawrócenia aż po jego mistyczne formy wraz z oryginalnymi wątkami duchowości trapisty, robotnika, kapłana, brata powszechnego oraz fascynującym dorastaniem do pełnego oddania siebie Jezusowi. Zaletą drugiej części jest czytelne i dobrze zilustrowane przedstawienie różnorodnych form modlitwy Karola de Foucauld oraz wnikliwe omówienie medytacji. W dziedzinie eucharystycznej Autor bardzo trafnie wydobyl jej różne wymiary, od ofiary po misję, a także dogłębnie przedstawił przeżywanie Mszy św. i modlitwę adoracji, tak ważną dla życia badanej postaci. Podobnie część poświęcona Sercu Jezusa wnosi wiele ważnych informacji o relacji Karola de Foucauld do Zbawiciela, zwłaszcza pod względem intensywności przeżyć oraz dobrowolnego ofiarowania się Jemu aż po podjęcie zadań ekspiacyjnych. Podobnie ostatnia partia dzieła pozwala zgłębić maryjną pobożność Księdza z Sahary, a

w połączeniu z poprzednimi miejscami – docenić obiektywną, *eklezyjalną* jakość tej duchowości.

W pracy pojawiają się jednakże miejsca, które skłaniają do sformułowania uwag krytycznych. Ten wątek, jakim jest próba interpretacji modlitwy de Foucauld w świetle nauki św. Teresy oceniam jako niezbyt dobrze zrealizowany. Powodem jest najpierw niedokładne przywołanie nauczania Świętej. Dla przykładu sygnatura 3M 3,2 mająca odnosić się do trzeciego rozdziału trzeciego mieszkania *Twierdzy* jest błędna, ponieważ przynajmniej w standardowej notacji takiego numeru nie ma [s. 50; por. przypis 100]. Na stronie 53 Autor opisując wielkanocne przeżycie postaci łączy ekstazę z początkiem modlitwy mistycznej, być może stosując pojęcie ekstazy w innym niż terezańskie znaczeniu. Podobnie zdanie o cechach małżeństwa duchowego, 'o którym Teresa mówiła w piątym mieszkaniu' może być mylące, gdyż Święta w 5 M 4,4 właściwie odsyła dopiero do dalszej części swego dzieła, w której mówić będzie o tym małżeństwie. W każdym razie nad tymi nieścisłościami góruje brak przekonującego uzasadnienia dla powiązania poszczególnych *mieszkań* z etapami życia Karola de Foucauld. Sugestiom Autora, idącym być może w dobrym kierunku, brakuje tu po prostu bardziej rzetelnych dowodów analitycznych, które pozwoliłyby zidentyfikować kluczowe elementy drogi Teresy w biografii Karola. Przykładem może być stwierdzenie ze s. 73 o siódmym stopniu modlitwy Pustelnika z Sahary, które zostało opatrzone zastrzeżeniem 'może to oznaczać'. Otóż, ten bardzo ogólny rodzaj sugestii domagałby się jednak bliższej uwagi badacza, która powinna odnieść się do elementów *konstytutywnych* dla poszczególnych *mieszkań*. Jak stosowanie określenia 'Oblubieniec' może, choć nie musi oznaczać małżeństwa mistycznego [s. 73], tak też wielka gotowość do pełnienia Bożej woli może, choć nie musi być znakiem zjednoczenia prostego [s. 59]. Tu właśnie dokładna analiza dowodowa wzbogaciłaby obszar badań. Trzeba jednak przyznać, że Autor konsekwentnie podkreśla domyślny charakter swoich zestawień nazywając całość 'próbą interpretacji'.

Niekiedy dają się zauważyć wypowiedzi, którym brakuje logicznej precyzji, np. o tym, że Bóg 'wbrew niemu samemu [Karolowi] zerwał jego więzi ze złem' [s. 39], czy też stwierdzenie o ciągłej obecności Boga w życiu Karola, z którym kontrastuje nieco dalej zdanie: 'Bóg na nowo wszedł do jego duszy' [s. 42]. Podobnie uwaga o braku upodobań w stworzeniu u św. Teresy po wizji Jezusa [s. 48] nie jest ściśle [por. *Księga Fundacji* 11, 11; 12,7; 19,9]. Komentarza domaga się zdanie o przeobóstwieniu w ciele i duszy po przyjęciu Komunii św. [s. 153] – ze względu na poważne teologiczne konsekwencje. Analogicznie rzecz ma się z połączeniem miłości Boga z życiem wewnętrznym, a miłości bliźniego z zewnętrznym, a przecież np. miłość Boga ma swój oczywisty zewnętrzny wyraz [s. 170]. Na tej samej stronie występuje też zdanie: 'To miłość Boga Ojca tak ukształtowała Serce Jezusa, by było Sercem Boga, który umiłował ludzi tak dalece, że dał im Swojego Syna Jedyne'go' [s. 170]. Także tutaj interesujący wątek Serca Ojca powinien zostać wyłożony bardziej ściśle, na podstawie cytatu. Czy nie domagają się precyzji także wypowiedzi o ofierze z 'posłuszeństwa wobec

spowiednika' [s. 186], o tym, że Bóg 'nie będzie zwlekał, by go [odważnego człowieka] ukrzyżować na wszystkie sposoby' [s. 186] albo o tym, że kocha człowieka 'proporcjonalnie' do jego piękna i dobra [s. 169]?

Pewien niedosyt pozostawia też autorski wykład w zakresie kompozycji. W poszczególnych paragrafach materiał mógł zostać bardziej precyzyjnie dostrojony do ich tematów, np. w 4.4.3 temat ekspiacji właściwie zanika wśród opisu różnych form zaangażowania. Ogólnie rzecz biorąc, powyższe uwagi powinny skłonić do uważnej redakcji pracy przed jej publikacją.

3. Zagadnienia do dyskusji

Powracając do interesującej i inspirującej autorskiej prezentacji pragnę postawić pytania, które staną się przedmiotem bliższej uwagi, wymiany myśli czy dyskusji:

a/ Karol de Foucauld określany jest kilkakrotnie mianem męczennika [np. s. 49, 73], podczas gdy jego wspomnienie liturgiczne 2 grudnia zawiera jedynie tytuł 'prezbitera'. Jak zatem wyjaśnić tę rozbieżność? W jakim sensie można mówić o wątku męczeńskim w życiu Błogosławionego?

b/ Które spośród aspektów duchowości Ojca de Foucauld, jak np. robotnik, uczestnik życia *Nazaretu*, eremita, misjonarz [wobec muzułmanów] uznałby Ksiądz Doktorant za szczególnie potrzebne Kościołowi dzisiaj? Proszę uzasadnić swój wybór.

c/ Jak krótko, za pomocą słów kluczowych przybliżyć dynamikę przeżywania eucharystycznego spotkania w życiu Karola de Foucauld?

4. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska ks. magistra licencjata Fryderyka Tarabuły stanowi ważne i nowatorskie studium zagadnienia modlitwy w życiu i nauczaniu bł. Karola de Foucauld. Opierając się na bogatym materiale źródłowym, zwłaszcza w języku francuskim, Autor z powodzeniem realizuje powzięty zamiar tworząc rozległą i dobrze zaplanowaną a także wielce interesującą syntezę. Rozprawa księdza Tarabuły wnosi istotny, oryginalny wkład w znajomość i rozumienie życia modlitwy u bł. Karola de Foucauld, stanowi cenne uzupełnienie ogólnej wiedzy na temat modlitwy, którą dysponuje teologia duchowości, a w dalszej mierze może posłużyć za punkt odniesienia w szerszym dyskursie naukowym, w czym jeszcze pełniej wyrazi się jej merytoryczna wartość.

Pomimo wskazanych mankamentów stwierdzam niniejszym, że recenzowana praca pod każdym względem spełnia wszystkie wymogi formalne stawiane pracom

doktorskim. Jednocześnie proszę Radę Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Marcin Godawa
ks. dr hab. Marcin Godawa